

The image features a map of Greenland with a network of blue lines overlaid, representing mobility routes. The lines are most dense in the southern and western parts of the island, indicating higher connectivity. The text is centered on the map.

Mobilitet i Grønland

Sammenfattende analyse

Februar 2010

Mobilitet i Grønland
Sammenfattende analyse

Mobilitet i Grønland

Sammenfattende analyse

NORDREGIO 2010

Nordregio
P.O. Box 1658
SE-111 86 Stockholm, Sweden
nordregio@nordregio.se
www.nordregio.se
www.norden.se

Nordic co-operation

takes place among the countries of Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden, as well as the autonomous territories of the Faroe Islands, Greenland and Åland.

The Nordic Council

is a forum for co-operation between the Nordic parliaments and governments. The Council consists of 87 parliamentarians from the Nordic countries. The Nordic Council takes policy initiatives and monitors Nordic co-operation. Founded in 1952.

The Nordic Council of Ministers

is a forum of co-operation between the Nordic governments. The Nordic Council of Ministers implements Nordic co-operation. The prime ministers have the overall responsibility. Its activities are co-ordinated by the Nordic ministers for co-operation, the Nordic Committee for co-operation and portfolio ministers. Founded in 1971.

Stockholm, Sweden
2010

Indhold

Indhold	6
Forord.....	9
Indledning	11
Sammenfatning	13
Det generelle flyttemønster	13
Flytningernes hovedmål	13
Flytningernes formål	14
Betingelser for at ville flytte.....	15
Betydningen af demografiske faktorer	15
Stedets rolle	16
Betydning af sociale og økonomiske faktorer	17
Kvalifikationer og arbejde.....	18
De nye økonomiske aktiviteter	19
I: Strukturen i analysen	22
II: Registerbaseret analyse	24
Hovedstruktur i analysen.....	24
a) Den overordnede flytningsstruktur.....	28
i. Flytningernes strukturer	28
ii. Flytningernes hovedmål	37
iii. Interkommunale flytninger	38
iv. Ændringer over tid i det generelle flytningsmønster.....	39
b) Aldersbetinget mobilitet.....	40
i. De fastboende.....	40
ii. Permanent flyttede	41
iii. Midlertidigt flyttede	42
c) Bosætningsrelateret mobilitet.....	44
i. De fastboende.....	48
ii. Permanent flyttede	49
iii. Midlertidigt flyttede	49
d) Fødested og mobilitet.....	51
i. De fastboende.....	55
ii. Permanent flyttede	55
iii. Midlertidigt flyttede	56
e) Mobilitet og køn.....	58
ii. Permanent flyttede	63
iii. Midlertidigt flyttede	65
f) Mobilitet og indkomst	67
i. De fastboende.....	73
ii. Permanent flyttede	73
iii. Midlertidigt flyttede	74
g) Mobilitet og indhandling.....	76
i. De fastboende.....	81
ii. Permanent flyttede	82
iii. Midlertidigt flyttede	82
h) Mobilitet og pensioner	84
i. De fastboende.....	89
ii. Permanent flyttede	89
iii. Midlertidigt flyttede	90
i) Mobilitet og sociale ydelser.....	92

i. De fastboende.....	97
ii. Permanent flyttede	97
iii. Midlertidigt flyttede.....	98
j) Mobilitet og uddannelse.....	100
i. De fastboende.....	106
ii. Permanent flyttede	107
iii. Midlertidigt flyttede.....	108
iv. Generelt om mobilitet og uddannelse.....	109
III: Spørgsmål om mobilitet	111
a) Baggrund for analysen	111
i. Analysens hovedelementer.....	112
ii. Analysens metode	115
iii. Spørgeskemaet og interviewguiden	116
iv. Deltagelse og repræsentativitet	120
b) Besvarelseskarakteristik.....	122
i. Deltagerfordeling	122
c) Erfaringer med flytning.....	122
i. Flytninger	122
ii. Flytningsårsager.....	123
iv. Forventninger om fremtidig flytning.....	125
v. Opregning af forventningsopførelsen	126
d) Flytningskarakteristik	130
i. Årsager til flytning	130
ii. Forskelle i årsager til flytning	131
e) Relationer til arbejdsmarkedet	132
i. Ønsker vedrørende arbejdsforhold	132
ii. Prioritering vedrørende lokale betingelser	134
iii. Prioritering vedrørende relationer.....	135
iv. Prioritering vedrørende fritid og omgivelser.....	137
v. Prioritering vedrørende faglige aktiviteter	139
f) Erhvervsrelationer	140
i. Forudsætninger.....	140
ii. Arbejdsbetingelser og jobtilknytning.....	143
iii. De nye aktiviteter	144
iv. Ansættelsesforhold	147
v. Hvor mange vil i givet fald være interesseret?.....	149
vi. Og hvad skal man så tro?	151
IV: Meninger om mobilitet	153
a) At spørge om betingelser for mobilitet.....	154
Arbejdsrelationer	156
Betydning af flytning	157
Nye erhvervsaktiviteter	158
De personlige relationer	162
V: Erfaringer og perspektiver.....	163
a) Hovedstruktur i analysen.....	163
b) Erfaringer fra Grønland.....	164
i. Minedrift i Grønland	164
ii. Perspektiver for fremtidige råstofprojekter	167
Perspektiver for fremtidige råstofprojekter	167
c) Aluminium på globalt plan.....	168
d) Mulige konsekvenser af produktion i stor skala – en komparativ analyse	168
i. Aluminium – eksempler fra Island.....	169
ii. Aluminium – eksempler fra Norge.....	175

iii. Aluminium – eksempler fra Canada	178
iv. Olie – eksempler fra Alaska	179
v. Olie – eksempler fra Canada	181
iii. Gas – eksempler fra Norge.....	187
iv. Minedrift – eksempler fra Alaska.....	189
VI: Grønlandere i Danmark.....	190
a) Baggrund for analysen	190
i. Analysens hovedspørgsmål	191
ii. Spørgeskemaet, deltagelsen og repræsentativiteten	191
b) De adspurgte	191
i. Alder og køn.....	191
ii. Opvækst og ophold i Danmark eller i Grønland	193
c) Relationer til Danmark og Grønland.....	194
i. Net værk og familie.....	194
ii. ”Stedets” kvaliteter	195
iii. Flytte eller ikke at flytte.....	196
e) Et spørgsmål om tilknytning	197
i. Tilknytning til Danmark.....	197
ii. Tilknytning til Grønland	198
iii. Familierelationer.....	199
c) Uddannelsesrelationer	200
i. Uddannelsesniveau.....	200
ii. Uddannelsesniveau, tilknytning og flytning	201
d) Erhvervsrelationer og de nye aktiviteter	204
f) Prioriteringer og perspektiver.....	206
g) Grupper og gruppekarakteristik	208
VII: Fremskrivninger	211
a. Den simple fremskrivning	211
b. Fremskrivning, konstante parametre	216
c. Fremskrivning, simpel parameterjustering	221
d. Fremskrivning med justering af fremskrivningsparametre	224
e. Konstante parametre og introduktion af aluminiumsmelter.....	227
Kilder og Referencer	229

Forord

Den grønlandske befolkning er geografisk set særdeles mobil. Med godt 80 bosatte steder i Grønland er der i princippet 6.320 forskellige kombinationsmuligheder for flytning mellem stederne, og heraf er der næsten 1/3 af mulighederne, der udnyttes. Det er et langt hyppigere flytningsmønster end, hvad man finder andre steder i Norden eller i Arktis.

Det er dog ikke alle, der flytter. Der er i Grønland tre hovedgrupper af personer, som kan identificeres via deres flytningsmønster:

- Gruppen af personer som på udgangspunktet for analysen er bosat ét sted og efterfølgende forbliver på stedet gennem analyseperioden, der dækker fra 1996 til 2006. Denne gruppe udgør for hele perioden cirka 80 % af befolkningen.

- Gruppen af personer som inden for analyseperioden flytter permanent og derfor ikke igen kommer tilbage til udgangspunktet. Denne gruppe udgør for hele perioden omkring 4 % af befolkningen.

- Og endelig gruppen af personer som inden for analyseperioden forlader stedet, flytter en eller flere gange, men på et eller flere tidspunkter vender tilbage til udgangspunktet. Denne gruppe udgør for hele perioden omkring 16 % af befolkningen.

Disse overordnede karakteristiske er resultatet af en serie kvalitative og kvantitative analyser som er baseret på et særdeles omfattende datamateriale.

Som baggrund for rapportens kvantitative analyse har været anvendt registerdata fra Grønlands Statistik, hvis grundlæggende oparbejdning har været foretaget af Keun Hwang, og efterfølgende justeret af Søren W. Børgesen, begge fra Grønlands Statistik. Der er dog flere medarbejdere ved Grønlands Statistik, som hver inden for deres fagområder, har bidraget til at samle de enkelte registeroplysninger.

Til oparbejdning af baggrundsmateriale vedrørende den komparative analyse har der været flere bidrag, ikke mindst af Borys Kharchuk fra Nordregio.

For udarbejdelse af kortmateriale har Johanna Roto fra Nordregio været den væsentligste bidragsyder, ligesom hun har indgået som bidragsyder til en række af analyserne.

I forhold til analysen vedrørende grønlandere i Danmark har den Nordatlantiske Gruppe i Folketinget i Danmark været en afgørende drivkraft, og Danmarks Statistik har været leverandør af det indsamlede materiale.

Til udarbejdelse af spørgeskemaundersøgelsen og den efterfølgende indsamling af skemaer, har en række personer været centrale drivkrafter. Ikke mindst bidragene fra Freia Lund Sørensen og Jane Rusbjerg, begge medlemmer af projektets styregruppe, har været af afgørende betydning for undersøgelsens udformning. I indsamlingens første faser har Grønlands Statistik været drivkraften, med Gert Schmidt som en central drivkraft, mens de sidste hektiske indsamlingsfaser har været forestået af Landsplan- og Projektafdelingen under Departementet for Boliger, Infrastruktur og Trafik.

I forbindelse med den kvalitative analyse baseret på interviews blandt et udvalg af godt 200 personer, har Grønlands Statistik i samarbejde Landsplan- og Projektafdelingen samt en større gruppe af interviewere været afgørende for den succesfulde indsamling af materialet.

For analysearbejdet og rapportskrivningen har Rasmus Ole Rasmussen, Nordregio, været hovedansvarlig, idet der gennem processen har været et tæt samarbejde med såvel styregruppe som arbejdsgruppe.

Indledning

Med fremlæggelse af denne rapport afsluttes godt 1 års arbejde med indsamling og bearbejdning af informationer vedrørende den grønlandske befolknings mobilitet.

Udgangspunktet for arbejdet har i første række været diskussionerne om de mulige konsekvenser af en række påtænkte projekter inden for storskalaproduktion af råstoffer, eksempelvis planerne om etablering af nye miner, produktion af aluminium, og udvinding af kulbrinter. Ikke mindst spørgsmål vedrørende de mulige befolkningsmæssige konsekvenser sådanne projekter kan vise sig at få, og herunder på sigt vise sig at bidrage til væsentlige omstruktureringer i det grønlandske samfund.

Formålet med rapporten er at beskrive befolkningens flytningsmønstre og –vaner, men også befolkningens holdninger til det at flytte, relationer til deres hjemsteder og til muligheden for at flytte andre steder hen. I rapporten rejses eksempelvis spørgsmål såsom:

- Hvem er mest mobile?
- Hvilken rolle spiller eksempelvis køn, alder og indkomster for mobiliteten, og har familiestrukturen nogen indflydelse på flytningsmønstrene?
- Hvorfor er der nogen, som er meget mobile, mens andre vægrer sig mod at flytte?
- I hvor høj grad kan iværksættelse af nye aktiviteter tiltrække tilstrækkelig med arbejdskraft?
- Betyder flytningen til de nye aktiviteter omvendt, at man risikerer at trække vigtige ressourcer ud af andre erhverv?
- Og hvilke bosætningsmæssige konsekvenser kan ændringer i flytningsmønstrene ende med at få?

Specielt har der de senere år været en øget interesse i at se på i hvilken grad planerne om nye aktiviteter kan/vil påvirke befolkningens flytnings- og aktivitetsomfang. De nye aktiviteter kan eksempelvis betyde, at en del af befolkningen kan være nødsaget til at flytte for kortere eller længere tidsrum, eventuelt permanent, for at kunne udføre de nødvendige arbejdsfunktioner. Hvilke erfaringer har man i den forbindelse med flytningsmønstrene i Grønland? Vil en eventuelt opkvalificeret arbejdskraft efter, i en årrække at have arbejdet på opbygningen af en ny aktivitet, vælge at flytte tilbage. Kan man eksempelvis forestille sig en situation med skiftevis 14 dages arbejde ved en af de nye aktiviteter efterfulgt af 14 dages ophold på bostedet med den effekt, at de nye aktiviteter bidrager til at forbedre lokaløkonomien på bostedet? Eller vil de nye indkomstmuligheder resultere i at centrale dele af arbejdsstyrken vælger permanent at forlade stedet? Flytter man i givet fald alene, eller vil det være hele familien, der vælger at flytte? Og betyder det, at en forudsætning for at hele familien flytter, er tilstedeværelsen af et bredt udbud af skoler, børneinstitutioner og forskelligt kulturudbud? Medfører det samtidig, at fraflytningsstedet får stigende omkostninger fordi eksempelvis elevtallet i en skoleklasse reduceres, og omkostningerne per elev dermed kan stige?

Blandt nogle af de aktiviteter der har været fokus på - eksempelvis et muligt aluminiumsværk, en række nye mineaktiviteter samt andre former for udvindingsaktivitet, såsom olie- og gasproduktion - vil nogen blive lagt i nær tilknytning til eksisterende bosteder, mens andre vil blive isolerede enklaver. Ud over spørgsmålet om den grønlandske befolknings reaktion på de nye aktiviteter, rejser det desuden spørgsmålet om hvilke erfaringer der findes med lignende aktiviteter. Herunder:

- om man på baggrund af disse erfaringer, kan sige noget om de mulige konsekvenser de nye aktiviteter vil kunne tænkes at få i Grønland, og

- om på hvilke måder den grønlandske befolkning kan tænkes at reagere anderledes end hvad man har erfaring for andre steder.

Den foreliggende rapport sammenfatter resultaterne af fire forskellige delrapporter med fokus på mobilitet i Grønland samt en femte delrapport, som ser på erfaringer med tilsvarende projekter i andre lande og under sammenlignelige omstændigheder. Som basis for den foreliggende synteserapport ligger der således mere omfattende baggrundsrapporter inden for hvert af analysefeltene. Det drejer sig først og fremmest om supplerende materiale, men går på enkelte punkter yderligere i dybden med deanalyserne, og fremlægger desuden et supplerende materiale både på de kvantitative og de kvalitative områder. Rapporterne vil være tilgængelige på projektets webside fra primo 2010.

Sammenfatning

I det følgende fremlægges et udvalg af hovedpunkter fra analysearbejdet. Hvor rapporten er opbygget over en systematisk fremlæggelse af resultater fra de fem delanalyser som afsluttes med en sammenfatning af hovedresultaterne, er der i denne fremlæggelse i første række lagt vægt på en række temaer der har været fremherskende i analyserne, og som vedrører mobiliteten. I nogle tilfælde betyder det at fremlæggelsen svarer til delanalyserne, fordi resultaterne herfra giver relativt entydige svar, mens det i andre tilfælde har været tilstræbt at vise sammenhænge mellem de flytningsmønstre som er påvist i de enkelte analyser, og hvor eksempelvis interviews eller spørgeskemaer kan bidrage til at forklare de mønstre som konstateres. Den foreliggende præsentation prætenderer således ikke at være komplet, men fokuserer på centrale karakteristika ved mobiliteten i Grønland.

Det generelle flyttemønster

- 1) Den grønlandske befolkning er geografisk set særdeles mobil. Med godt 80 bosatte steder i Grønland er der i princippet 6.400 forskellige kombinationsmuligheder for flytning mellem stederne, og heraf er der næsten 1/3 af mulighederne der udnyttes.
- 2) Der er i Grønland tre hovedgrupper af personer som kan identificeres via deres flytningsmønster:
 - Den fastboende gruppe som på udgangspunktet for analysen er bosat ét sted og efterfølgende forbliver på stedet gennem analyseperioden. Denne gruppe udgøres årligt af cirka 80 % af befolkningen.
 - Den permanent flyttede gruppe som indenfor analyseperioden flytter og ikke igen kommer tilbage til udgangspunktet. Denne gruppe udgøres årligt af 3-4 % af befolkningen.
 - Og endelig den midlertidig flyttede gruppe som indenfor analyseperioden forlader stedet, flytter en eller flere gange, men på et eller flere tidspunkter vender tilbage til udgangspunktet. Denne gruppe udgøres af omkring 16-17 % af befolkningen

Flytningernes hovedmål

- 3) Godt 1/5 af befolkningen flytter årligt indenfor kommunerne, mellem kommunerne, fra by til bygd, fra og til de større byer, til Nuuk, og i en række tilfælde ud af landet. Det store antal flytninger foregår mellem byerne mens flytningen mellem og til de enkelte bygder udgør et langt mindre antal.
- 4) Flytninger til byer i en anden kommune udgør godt 40 % af flytningerne. Flytning ud af Grønland og til Nuuk ligger nogenlunde på niveau med omkring en femtedel og en sjettedel af flytningerne. De større byer Sisimiut, Ilulissat, Maniitsoq og Qaqortoq ligger på niveauer mellem 3,5 og 7 procent af flytningerne. I den lave ende ligger henholdsvis flytninger til bygder i egen kommune og til bygder i andre kommuner på langt det laveste niveau.
- 5) Der er tale om markant regional sammenhæng i mobiliteten, d.v.s. hovedparten af flytningerne foregår til de nærmest liggende byer og bygder. Samtidig er der tale om at denne sammenhæng er størst i Syd- og Midtgrønland og mindst imod Nord.

6) Over tid har der været tale om markante ændringer i flytningsmønstrene. Hvor flytningerne fra Nuuk har været relativt konstant over tid har der været tale om et fald i flytningerne fra og til Danmark når vi ser på denne andel i forhold til det samlede flytningsmønster. Både for flytningerne til og fra Nuuk og Danmark er der dog tale om generelle stigninger i absolutte tal.

7) Et gennemgående træk for de fleste demografiske og socioøkonomiske karakteristika som der skal ses nærmere på senere gælder det at specielt Sydgrønland og Diskobugten er karakteriseret ved en meget høj mobilitet, i de fleste tilfælde markant større end de øvrige regioner.

Flytningernes formål

8) En af de væsentligste årsager til at flytte er eget eller partners arbejde. Godt 67 % af alle adspurgte peger på arbejdet som den afgørende årsag. Og hertil kommer yderligere 17 % som peger på uddannelse, enten egen eller partners, som væsentlige årsager. Herudover peges på familierelationer, børns uddannelse, eller manglende tilknytning til det gældende bosted som betydende årsager til ønsket om at flytte. Og endelig er der en gruppe på 17 % som peger på flytning for oplevelsens skyld.

9) Ud over muligheden for at skaffe sig indtægter og bedre levevilkår spiller udnyttelsen af ens kvalifikationer en særdeles stor rolle i forhold til at søge andre steder hen. Selv om lønforholdene rangerer på en klar førsteplads som enkeltfaktor idet 49 % af de adspurgte henviser til denne faktor som af afgørende betydning er der ikke desto mindre 24 % der peger på brug af kvalifikationer fra tidligere beskæftigelse, 22 % på brug af uddannelsesmæssige kvalifikationer, og yderligere 29 % som peger på mulighed for videre- og efteruddannelse som afgørende faktorer. I samme sammenhæng peger 28 % på karrieremulighederne som værende af afgørende betydning. Ud over disse hovedfaktorer spiller også spørgsmål om ekstraintægter gennem overarbejde, og arbejdsmiljø en vis rolle for ønsket om at flytte.

10) Gennem flere af interviewene bliver det gjort yderligere klart at spørgsmålet om opkvalificering og adgang til jobs hvor kvalifikationerne bliver udnyttet udgør en helt afgørende faktor for mange. For mændene er det især udnyttelsen af de erhvervede kvalifikationer som fremhæves som væsentlige, mens det for kvindernes vedkommende i endnu højere grad er muligheder for uddannelse og mere udfordrende jobs som tæller.

11) Godt 40 % af de adspurgte anfører at de forventer at flytte fra det nuværende bosted indenfor en tidshorisont af 5 år, og af denne gruppe regner godt 1/4 med at flytte indenfor et år, yderligere 1/4 indenfor 1-2 år, og godt 1/5 indenfor 3-5 år.

12) Gennem interviewene er der dog flere der anfører at de så at sige "står på spring" for at flytte, men at mulighederne enten ikke har vist sig, eller at tilknytningen til hjemstedet sætter nogle grænser for hvornår flytning i givet fald kan foregå.

13) Der skal således være mange ting opfyldt for en flytning i praksis vil kunne foregå, og der behøver derfor ikke nødvendigvis at være en direkte sammenhæng mellem dem der ytrer interesse for at flytte, og dem der gør det i praksis.

Betingelser for at ville flytte

14) Blandt de faktorer som fremhæves som væsentlige for om man i praksis vil flytte fremhæves at der skal foreligge en konkret aftale om et job, og gerne at en eventuel partner har en jobmulighed. Men også spørgsmålet om afklaring af boligsituationen fremhæves som væsentlig, mens eksempelvis børnenes alder kun i begrænset omfang har betydning for at flytningen bliver gennemført.

15) Til ovennævnte kommer desuden spørgsmål om det sociale netværk og eventuelle forpligtelser, både det sted man flytter fra, og det sted man flytter til. Boligforholdene er en anden faktor som spiller en væsentlig rolle, og igen handler det om hvad man har overfor hvad man tilbydes. Tilsvarende spiller en række faktorer i lokalmiljøet en væsentlig rolle. Eksempelvis skole, børnepasning, fritidsmuligheder og adgang til kommunikation (internet, telefon o.l.).

16) I mange af de gennemførte interviews fremhæves spørgsmålet om de lokale netværker på det nuværende bosted overfor de mulige fremtidige netværker på tilflytningsstedet som af særdeles stor betydning. Et familienetværk på tilflytningsstedet kan kompensere for begrænsninger i eksempelvis boligkvalitet, ligesom det til en vis grad kan bidrage til at kompensere for eksempelvis mere usikre børnepasningsmuligheder. Omvendt kan et trykt og sikkert netværk på bostedet tilsvarende kompensere på en række faktorer som bidrager til forholdsvis ringere levevilkår sammenlignet med det mulige tilflytningssted.

Betydningen af demografiske faktorer

17) Alderen spiller en særdeles væsentlig rolle for mobiliteten. Det er specielt to grupper som er meget mobile. For det første de unge i aldersgruppen 16 til 25 år, og for deres vedkommende typisk i forbindelse med uddannelse og lige før og under stiftelse af familie. Derefter falder mobiliteten noget i en periode mens familien konsoliderer sig, men stiger igen når ønsket om bedre jobs og bedre vilkår for de unge viser sig. Og derefter falder mobiliteten markant, og ligger særdeles langt nede i de ældre aldersgrupper.

18) For de unge er det helt klart uddannelse, videreuddannelse og opkvalificering som anføres som blandt de væsentligste faktorer afgørende for om man ønsker at flytte eller ej. Og det gælder så at sige begge veje – hvis man bor et sted hvor disse muligheder tilbydes reducerer det markant ønsket om at flytte, og mangler disse muligheder på bostedet er de afgørende for om man vil flytte. Og det gælder både kvinder og mænd, men for mændenes vedkommende er det i lige så høj grad spørgsmålet om løn og karriere der spiller en væsentlig rolle, mens lønforholdene spiller en mindre betydende rolle for kvinderne. For sidstnævnte gruppe er karrieremulighederne dog også fremhævet som en væsentlig faktor.

19) Igennem interviewene bliver disse forskelle mellem de yngre mænd og de yngre kvinder uddybet yderligere. For kvinderne er det i høj grad spørgsmålet om arbejde som er udfordrende og med udviklingsmuligheder både faglige og sociale som tæller, mens arbejdsmiljøet også tæller hos mændene, men helt klart lavere prioriteret end eksempelvis lønforholdene.

20) Hen over de sidste tiår har der været tale om en nogle markante forandringer i flytningsmønstre for henholdsvis mænd og kvinder. Hvor det tidligere var sådan at mænd var hyppige flyttere end kvinder, er der tale om en nogenlunde balance i de fleste kommuner.

21) Men der er tale om væsentlige forskelle i flytningsmønstrene for mænd og kvinder. Der er således generelt tale om at flere kvinder end mænd flytter permanent, og konsekvensen er et generelt og stigende underskud af kvinder.

22) For kvinderne er der tale om en ”stepstone-mobilitet” eller ”trædestens-mobilitet” hvor man trinvis bevæger fra mindre mod større steder og eventuelt vælger at forlade landet, mens mændene i højere grad er midlertidige flyttere der søger kortere- eller længerevarende jobs i mere nærliggende byer og bygder, men også ofte vender tilbage til udgangspunktet.

Stedets rolle

23) Bygdebefolkningen er markant mere mobil når det gælder midlertidige flytninger, mens mere permanente flytninger i langt højere grad karakteriserer byerne. En stor del af de midlertidige flytninger fra bygderne er til de nærliggende byer, og typisk drejer det sig om relativt korte perioder.

24) For bygderne er det lokale netværk fremhævet som en særdeles vigtig faktor i forhold til ønsket om at flytte, og konsekvensen er for mange at midlertidige flytninger giver mulighed for at opretholde netværket i hjembygden, samtidig med at man har mulighed for at skaffe sig supplerende indtægter gennem arbejde udenfor bygden.

25) På grund af at bygdebefolkningen i højere grad end byerne er karakteriseret ved et kvindeunderskud er besvarelserne fra bygderne til en vis grad præget af dette mønster. I flere interviews peges eksempelvis på hvorledes afhængigheden mellem enlige mænd og deres forældre eller nærmeste familie kan være afgørende for om de vælger at blive boende i bygden.

26) Hvor spørgsmålet om adgang til grønlandsk proviant på bostedet kun fremhæves af 26 % af besvarelserne på spørgeskemaerne som værende af afgørende betydning ligger ønsket om adgang denne adgang markant højere når det gælder bygdebefolkningen.

27) Som en anden markant forskel mellem byer og bygder gælder det spørgsmålet om hvilke fritidsaktiviteter man deltager i, og i det hele taget spørgsmålet om fritidsaktiviteternes rolle i forbindelse med flytning. Hvor deltagelsen både af husstanden og personen selv i aktiviteter såsom fiskeri, fangst, indsamling af bær, svampe, produktion af husflid og håndarbejde spiller en særdeles stor rolle i bygderne og i de mindre byer, så er det i højere grad spørgsmål om sportsfaciliteter som er afgørende faktorer for bybefolkningen.

28) Fødested har særdeles stor betydning for mobiliteten. Generelt er personer født udenfor Grønland langt mere mobile end personer født i Grønland, og det gælder både i forhold til midlertidige og permanente flytninger. I mange kommuner ser man op til mellem $\frac{1}{4}$ og $\frac{1}{3}$ af personerne flytter enten midlertidig eller permanent, hvilket selvfølgelig har noget at gøre med at der i en del af kommunerne bor relativt få personer født udenfor Grønland.

29) Den større mobilitet og mindre bundethed til lokaliteten afspejler sig både i besvarelsen af spørgeskemaer og i interviews, hvor betydningen af de sociale netværker og relationer til familier spiller en markant mindre rolle end spørgsmålene om jobmulighed, løn og adgang til karriere.

30) Når det gælder gruppen af personer født i Grønland er der tale om meget markante regionale forskelle i mobiliteten, med Sydgrønland, enkelte af de gamle kommuner i Diskobugt-området og Nordgrønland, og i de fleste tilfælde er de midlertidige flytninger dominerende.

31) Ikke uventet udgør de større byer både grundlaget for en stor mobil gruppe af personer født udenfor grønland, og samtidig grundstammen for en større mobilitet for personer født i Grønland.

32) Som en særlig del af undersøgelserne har der været fokus på gruppen af Grønlændere i Danmark, som peger på skismaet i den dobbelte tilknytning til såvel Danmark som Grønland. På den ene side opretholder de et klart tilknytningsforhold til Grønland, men samtidig har de både en opholdsmæssig tilknytning til Danmark, og samtidig meget ofte et tilknytningsforhold som hænger sammen med ægtefælle, børn eller børnebørn, som bidrager til en særdeles stærk tilknytning.

33) Som konsekvens af ovennævnte er der kun godt 5-10 % som siger at de ofte har overvejelser om at flytte til grønland, andre godt 15 % at de af og til har sådanne overvejelser, mens omkring 60 % ikke gør sig sådanne overvejelser.

Betydning af sociale og økonomiske faktorer

34) Når det gælder indkomster er der tale om markante højere flytningshyppighed i de lavere indkomstgrupper og i mellemindkomsterne end i de højere. For de laveste indkomster er det i høj grad de midlertidige flytninger der er dominerende, typisk i forbindelse med midlertidige jobs udenfor eget bosted, men specielt for Diskobugten er der tale om en meget høj permanent flytning fra regionen også i de lavere indkomster. I de højere indkomstgrupper er det i stigende grad de permanente flytninger der gør sig gældende, typisk karakteriserende for karrierebaserede flytninger hvor øgede indkomstmuligheder spiller en væsentlig rolle.

35) For mange af de adspurgte har der været tale om markante holdningsforskelle mellem kvinder og mænd i forhold til spørgsmålet om midlertidige jobs og deltidsjobs. Hvor mændene – specielt de ældre mænd - i højere grad end kvinderne har nævnt midlertidige jobs som en mulighed for eksempelvis at supplere indkomster fra fangst og fiskeri, og derigennem opretholde deres traditionelle erhvervsaktivitet, så har kvinderne i højere grad peget på deltidsjobs som en mulighed for at supplere en familieindkomst og derigennem opretholde de sociale relationer i lokalsamfundet. Mændene ser således hjemme som en base man kan forlade i kortere eller længere tid og så returnere til, mens kvinderne ser det som en social forpligtelse at opretholde denne basefunktion. Når kvinderne ønsker at forlade stedet af jobmæssige årsager er det derfor for at flytte permanent, og med henblik på at etablere en ny base på det valgte sted.

36) Blandt personer med indkomster fra indhandling, altså i overvejende grad erhvervsfangere og –fiskere, er mobiliteten generelt lavere end for andre erhvervsgrupper. Især er den permanente flytningsfrekvens er særdeles begrænset. Tilknytningen til stedet og til de lokale fangst- og fiskerimuligheder er således afgørende for den manglende mobilitet. Skønt på et lavere niveau gælder det dog også blandt fangere og fiskere at de lave indkomster betyder større mobilitet, og stort set drejer det sig kun om midlertidige flytninger. De regionale variationer indenfor denne gruppe er i øvrigt virkelig markante når det gælder de lavere indkomstgrupper, med høje tal for Østgrønland og for den nordligste kommune i den gamle kommunalinddeling. Til gengæld er der tale om en relativ stabil

fordeling med mellem 80 og 85 % af gruppen som fastboende. Ser man på mobiliteten inden for forskellige aldersgrupper i denne erhvervsgruppe er det helt klart de helt unge som viser den største mobilitet.

37) Mobiliteten blandt personer der oppebærer sociale eller aldersbetingede pensioner er helt klart den mindst mobile af alle grupperne, idet det for samtlige kommuner gælder at den fastboende del af gruppen udgør fra 90 til 97 %. Når det gælder variationer er det primært indenfor de midlertidigt flyttede som udviser en variation i mobiliteten som på mange måder ligner den indkomstbetingede mobilitet. I det omfang gruppen flytter, sker det stort set kun midlertidigt, og også for pensionerne viser det sig at det er de lave indkomster som giver grundlag for den største mobilitet.

38) I forhold til de sociale ydelser er der tale om en markant større mobilitet end den der gør sig gældende for pensionerne. Der er i denne gruppe tale om markante tal når det gælder både permanente og midlertidige flytninger, men også et meget interessant regionalt mønster. For de permanente flytninger ligger specielt Diskobugten på et højt niveau mens Nord, Syd og Øst ligger lavt, mens billedet er præcis det omvendte for de midlertidige flytninger.

39) Når det gælder det generelle mønster indenfor mobiliteten er det helt klart at uddannelse kommer ud som en af de væsentligste faktorer overhovedet. Rent niveaumæssigt er situationen den at personer uanset hvilken uddannelse det drejer sig om kun udgør mellem 50 og 70 % af den fastboende befolkning. I forhold til gruppen af permanent flyttede ligger niveauet omkring 10 % hvilket er markant højere end i nogen anden gruppe, og tilsvarende ligger gruppen af midlertidigt flyttede på et ret højt niveau – i Sydgrønland på mellem 30 og 40 % af persongruppen, dog faldende en del længere nordpå. Specielt Sydgrønland er således karakteriseret ved et relativt stort antal midlertidigt flyttede, hvor til gengæld de permanent flyttede udgør en stor andel af flytningerne i Diskobugtområdet.

40) Der kan peges på flere årsager til en større flytningsaktivitet blandt personer med uddannelse. For det første drejer det sig om adgang til arbejdsmarkeder som kan tilbyde jobs der omfatter samme typer af arbejdsfunktioner som dem uddannelsen giver kompetence til. Derfor viser eksempelvis Sydgrønland langt den største mobilitet på grund af den relative nærhed imellem flere små arbejdsmarkeder. Modsætningen hertil findes i de gamle Nordkommuner, men også Qeqertarsuaq og eksempelvis Sisimiut og Nuuk har flytningsmønstre som udviser et vist fællespræg.

Kvalifikationer og arbejde

41) Mulighed for opkvalificering udpeges af et stort flertal som en særdeles væsentlig faktor når det gælder valg af job, og herunder også en indflydelsesrig faktor når det gælder mobiliteten. I forhold til de eksisterende jobs peger 74 % af de adspurgte på at de nærværende er enige eller overvejende enige i at de bruger deres uddannelsesmæssige kvalifikationer, og yderligere 77 % peger på vigtigheden af at bruge disse kvalifikationer. I supplement hertil peger 70 % på at de er enige eller overvejende enige i at kunne tænke sig en efter- eller videreuddannelse indenfor den adspurgtes fag. I forhold til muligheden for at skifte fag er der heroverfor kun 47 % som udtrykker interesse for at søge uddannelse indenfor et helt andet fag.

42) I forhold til ønsket om at søge opkvalificering er der kun 22 % af de adspurgte som indenfor de seneste år har gennemført en efter- eller videreuddannelse. Forklaringen herpå

er dog ikke manglende vilje, men som oftest manglende mulighed. Igennem en række interviews bliver det påpeget at det ikke så meget er de formelle rammer såsom adgang til uddannelsesstøtte eller anden form for offentlig støtte til et uddannelsesforløb, men i høj grad spørgsmålet om at kunne lade sig rive ud af de rammer som gør sig gældende for vedkommende, såsom familierelationerne, tilknytningen til arbejdsmarkedet m.m.. Og for en del handler det i lige så høj grad om at kunne overskue konsekvenserne af at gå ind i et uddannelsesforløb.

43) Arbejdsløshed spiller i denne sammenhæng en vis rolle, idet godt 1/5 af de adspurgte har været uden beskæftigelse i kortere eller længere perioder, heraf cirka 1/3 op til 3 måneder, endnu en tredjedel fra 4 måneder og op til 3 år, mens den sidste tredjedel har været uden beskæftigelse i mere ned 3 år.

44) For 35 % af gruppen af arbejdsløse har spørgsmålet om mangel på jobmulighed helt generelt – typisk for bygdernes vedkommende – eller mangel på jobmuligheder der svarer til kvalifikationerne været hovedårsagen. Enkelte peger på helbredsmæssige årsager, mens de øvrige peger på et bredt udsnit af betingelser for forholdet, således eksempelvis familiemæssige og lignende.

45) De brancher som i første omgang tiltrækker sig opmærksomhed er i høj grad aktiviteter med tilknytning til offentlig og privat servicevirksomhed. Denne type af aktiviteter tiltrækker godt 50 % af de adspurgte mens godt 25 % udviser interesse for fangst, fiskeri og råstofdudvinding. Og de sidste godt 25 % peger på forskellige former for produktionsvirksomhed, energi- og vandforsyning samt bygger.

46) De brancher der tiltrækker sig opmærksomheden svarer i store træk til de forudsætninger de adspurgte anfører når det gælder deres nuværende branchetilknytning. Og for mange gælder det at usikkerheden om hvad et skifte til en anden branche er afgørende for om man tør binde an med et sådant skifte. Flere peger også på at det kan være afgørende hvad der i et lokalsamfund og et lokalt netværk kan siges at være prestigegivende.

47) Der er ikke uventet tale om markante kønsforskelle i hvad der peges på som interessante brancher, men også en klar tendens til at bygdebefolkningen peger på de traditionelle erhverv indenfor fangst, fiskeri og råstof samt produktionsvirksomhed, mens bybefolkningen – både mænd og kvinder – i langt højere grad er orienteret mod servicesektoren. Igen er disse tendenser til en vis grad en afspejling af hvad der opfattes som prestigegivende erhvervsaktiviteter.

48) At disse sociale bindinger ikke nødvendigvis er vedvarende kan blandt andet ses af forskellen i besvarelserne fra de yngre aldersgrupper af mænd i henholdsvis bygder og byer. Langt flere mænd i byerne peger på servicesektoren, herunder jobs indenfor sundhed og sociale institutioner samt undervisning, end hvad der gør sig gældende for mændene i bygderne. Forskellen afspejler på den ene side en holdningsmæssig forskel, men også en forskel i hvilke jobs der reelt står til rådighed de to steder.

De nye økonomiske aktiviteter

49) I forhold til spørgsmålet om fremtidig beskæftigelse indenfor en række af de nye erhvervsaktiviteter som påtænkes i Grønland er der 17 % som peger på at de kunne tænke sig at søge job ved et Aluminiumsværk, 16 % som peger på minedrift som en mulighed, 14 % som peger på mineralefterforskning, og endelig 12 % som peger på muligheden af at

søge arbejde indenfor olieeftersforskningen. 44 % vil ikke søge arbejde indenfor nogen af de nævnte aktiviteter, og 28 % ved ikke om de kunne være interesseret.

50) Der er en klar kønsforskel i besvarelsene idet mænd – især yngre og midaldrende – er klart dominerende i besvarelsene.

51) Når man går nærmere ind på spørgsmålet om hvad de forskellige typer af aktiviteter omfatter, er der generelt tale om meget stor usikkerhed. En lille gruppe har en ret præcis forståelse for hvilke typer af arbejde det kan dreje sig om, men for hovedparten af de adspurgte er den konkrete viden særdeles begrænset.

52) Det bekræftes helt klart gennem de gennemførte interviews, idet særdeles mange peger på at de informationer der har været tilgængelige har været særdeles sparsomme, og at denne mangel på information i høj grad har gjort det vanskeligt at forholde sig til hvad et eventuelt erhvervsskifte måtte indebære.

53) Hvis man ser på graden af indsigt er den klart størst i de områder hvor aktiviteterne er tiltænkt at skulle foregå, og aftager eksponentielt med afstanden hertil.

54) Flere af de unge interviewede som står over for at skulle vælge erhvervsuddannelse peger på at praktisk indsigt i hvad erhvervene omfatter, for eksempel gennem et kortere eller længere praktikophold på en tilsvarende virksomhed, kunne bidrage til at skabe den indsigt som kunne være afgørende om man kunne tage kvalificeret stilling til muligheden.

55) I forhold til spørgsmålet om hvilke jobtyper der kunne være interesse for peger godt 30 % af de knap 400 som ytrer ønsker om at vælge et af de nye erhverv på at de ville være villige til at tage ufaglært arbejde mens knap 40 % peger på forskellige faglærte aktiviteter i tilknytning til produktionen, og omkring 60 % peger på forskellige serviceaktiviteter såsom catering, administration, akademisk arbejde, ledelse, sygepleje og lignende som aktiviteter man ville være interesseret i. Det skal bemærkes at der har været mulighed for at afgive flere forskellige svar samtidig, hvorfor summen ikke ender med 100 %.

56) Der er en klar forskel mellem kønnene i forhold til hvilke jobtyper man tænker på. Og tilsvarende er der tale om en klar forskel mellem besvarelser fra byer og bygder, idet besvarelsene fra byerne i langt højere grad end fra bygderne peger på de mere servicebetonede erhverv.

57) Hvis man ser på arbejdstid og arbejdsorganisering, så peger halvdelen på fuldtidsarbejde indenfor almindelig kontortid, 19 % på skifteholdsarbejde, 14 % på deltidsarbejde indenfor almindelig kontortid, og 16 % på kontraktmæssig ansættelse som det ønskværdige.

58) I forhold til mere usædvanlige arbejdsbetingelser er der 10 % som ser en mulighed i periodevis arbejde, typisk 1-2 uger på arbejde og tilsvarende hjemme, eller 6 % på muligheden for at arbejde ude på hverdage og være hjemme i weekenderne. Andre 9 % peger på interessen for hjemmearbejdsplads, og 5 % på sæsonarbejde, mens endelig 5 % peger på muligheden for kontraktmæssig ansættelse.

59) Også i forhold til arbejdstid og arbejdsorganisering er der tale om markante kønsforskelle. Hvor kvinderne prioriterer netværk og social omgang både på arbejdspladsen og i fritiden ligger mændenes prioriteringer i et klart velafgrænset arbejde og en veldefineret fritid.

60) Ønsket om fremtidige en fremtidig arbejdsplads ved et fremtidigt aluminiumsværk nævnes af 43 % af den gruppe på 376 personer der har ytret ønske om at være beskæftiget indenfor denne branche, mens 30 % peger på at de ville foretrække at bo hvor de bor pt., og så pendle mellem hjemmet og Maniitsoq.

61) I forhold til arbejde i en mine vil 24 % vælge at blive boende og pendle mellem minen og hjemmet, mens 21 % ville være interesseret i at flytte tættere på minen eller aluminiumsværket og så pendle mellem bostedet og arbejdet.

62) Uddybninger af spørgsmålene gennem interviews viser at flere adspurgte i kraft af at have familiemedlemmer som f.eks. arbejder på trawlere, i handelsflåden eller lignende allerede har et vist kendskab til hvad det vil sige at have arbejde som forudsætter pendling, og for mange af de adspurgte har det ikke været afskrækkende for dem.

63) For grønlændere bosat i Danmark spiller mulighederne for minedrift i Grønland kun en meget begrænset rolle i forhold til overvejelserne om at flytte til landet. Under 10 % af de adspurgte svarer således ja til spørgsmålet, mens mere end 90 % svarer nej. Svaret hænger sandsynligvis sammen med to faktorer som spiller en væsentlig rolle også indenfor Grønland.

64) På den ene side afstanden fra det sted hvor aktiviteten skal foregå. Desto større afstand, desto mindre interesse. Og afstand i den forbindelse drejer sig om såvel fysisk som indsigtsmæssig afstand.

65) Og den anden faktor er de adspurgtes uddannelsesniveau. Hvor uddannelsesniveaet blandt grønlændere i Danmark er højere end i Grønland viser analysen også at interessen for muligt arbejde ved en mine eller ved aluminiumsværket er stærkt faldende med de adspurgtes uddannelsesniveau.

I: Strukturen i analysen

Der er, som tidligere nævnt, gennemført i alt fem forskellige analyser, som hver især bidrager med unikt materiale til analysen, men som samtidig bibringer analysen en række unikke muligheder for at forstå mobiliteten i sin totalitet.

Den første analysedel er en registerbaseret analyse af befolkningens bevægelser i Grønland i perioden 1995 til 2008. Analysen er baseret på befolkningsregistre beliggende på Grønlands Statistik. I denne analyse ses på hvorfra, hvortil, og hvor ofte personer i Grønland er flyttet. Der ses desuden på hvem det typisk er, der flytter, og ud fra disse observationer kan man få en ide om i hvilket omfang deres køn, alder, familieforhold, indkomstforhold og andre sociale og økonomiske faktorer kan bidrage til at skabe hypoteser om hvorfor og en beskrivelse af hvordan de flytter.

Den anden analysedel er en spørgeskemaundersøgelse blandt et repræsentativt udvalg på i alt 1551 personer af den samlede grønlandske arbejdsstyrke. Disse personer er udvalgt på en sådan måde, at de er repræsentative for køn, fødested og bosted inden for en række hovedregioner i Grønland. I spørgeskemaet er der stillet en række generelle spørgsmål om eksempelvis kvalifikationer og tilhørsforhold. Derudover er der blevet fokuseret på de adspurgtes ønsker, mål og interesser i forhold til en fremtid på deres nuværende bosted, eller alternativt, muligheden for at flytte, og i givet fald bosætte sig alene eller med sin familie et andet sted i Grønland. Der spørges desuden til viden om en række af de nye aktiviteter, herunder om man ser disse aktiviteter som tiltrækkende muligheder i fremtiden. Også for denne del af analysen spiller spørgsmålet om køn, alder, familieforhold, indkomst og andre faktorer en væsentlig rolle i analysen.

Den tredje analysedel har fokuseret på en særligt udvalgt gruppe af 220 personer, som har været udvalgt på baggrund af deres besvarelser i spørgeskemaundersøgelsen. De har efterfølgende været besøgt med henblik på at indgå i en mere dybtgående interviewundersøgelse, og 171 er indgået med besvarelse af alle de stillede spørgsmål. Her er blevet spurgt ind til detaljer vedrørende holdninger og ønsker til fremtiden. Gennem interviewene har det været muligt at gå i dybden med mange af de personlige spørgsmål som ofte er udslagsgivende for om man vælger den ene eller anden løsning i forhold til fremtidsperspektiverne. Dette lader sig ikke umiddelbart afsløre gennem et spørgeskema. I interviewene har eksempelvis tilknytningsforhold til bostedet, personlige præferencer i forhold til fremtiden, familiens rolle som samlingspunkt, lokale og regionale netværker m.m. vist sig at spille en afgørende rolle.

En fjerde analysedel har set på erfaringer med opbygningen af større projekter inden for råstof- og energiudvinding samt produktion af aluminium i hele Arktis. Analysen har set på de konkrete forløb, fra etableringsfasen til produktionsfasen, og i enkelte tilfælde også til afviklingsfasen. Der er desuden lagt vægt på at se på sammenhængen mellem hvilke forventninger man på forhånd havde vedrørende konsekvenserne af opbygningen af produktionsvirksomheden, og på de faktiske konsekvenser som man efterfølgende har kunnet konstatere. Et andet element i denne del af analysen har været spørgsmålet om inddragelsen af lokalsamfundet, både i planlægningen af processen, og den betydning en sådan inddragelse har haft på såvel kort som lang sigt.

Den femte analysedel omhandler en spørgeskemaundersøgelse blandt grønlandere bosat i Danmark, og har været gennemført i tæt samarbejde med den Nordatlantiske Gruppe i Folketinget i Danmark. Formålet med analysen har været, at se på relationerne til henholdsvis Grønland og Danmark, betydningen af generationstilhørsforholdet samt tilknytningen til en

given social gruppe og dennes relationer til Grønland og det grønlandske samfund. Som et særligt led i denne analyse har der været set på den rolle som de nye økonomiske aktiviteter i Grønland har på denne gruppes fremtidige mobilitet. Det afklares desuden hvad der er afgørende for om man vælger at flytte til Grønland eller at vedblive at være bosat i Danmark, samt på hvilke måder muligheden for nye jobs i Grønland vil få indflydelse på de fremtidige bosætningsplaner.

Ud fra disse fem delanalyser giver rapporten afslutningsvis en **sammenfatning i forhold til en række fremskrivninger** for de mulige konsekvenser for befolkningsstrukturen i Grønland, både med og uden inddragelse af de nye aktiviteter, som i fremtiden kan være en del af udviklingen i Grønland. I forbindelse med en praktisk omsætning af sådanne fremskrivninger i forhold til en vurdering af de faktiske regionale konsekvenser er det vigtigt ikke blot at læne sig op af en simpel fremskrivning af de mulige konsekvenser i forhold til centrale befolkningsmæssige planlægningsparametre. Det er nødvendigt også at se på sammenhængen mellem:

- ”hvad man har gjort”, dvs. de erfaringer, der er i forbindelse med de hidtidige flytningsmønstre og hvad man kan se der er sket i andre tilsvarende sammenhænge,
- ”hvad man siger man vil gøre”, som det kommer til udtryk gennem en spørgeskemaundersøgelse, og endelig
- ”hvad man ønsker at gøre”, som det ofte vil afsløres når man går i dybden med et personligt interview med de berørte personer.

En pålidelig vurdering forudsætter et detaljeret datamateriale vedrørende de faktorer som bidrager til ændringer i den generelle demografiske struktur, ændringerne i de grundlæggende mobilitetsmønstre, ligesom vurderingen forudsætter en forståelse for den individuelle og kollektive handlemåde, som kan forventes i den sammenhæng. Den foreliggende rapport bidrager forhåbentlig til en sådan kvalificeret diskussion.